

УДК 159.923:37.091.321:316.6

Ронжес Олена Євгенівна

доктор філософії у галузі психології, магістр економіки,
засновниця і керівниця Kreativ Studio Köln,
м. Кельн, Німеччина

<https://orcid.org/0000-0003-3260-8996>

olena.ronzhes@gmail.com

ІСТОРІЇ З МАЙБУТНЬОГО ЯК СЦЕНАРІЇ: ДОСВІД ТЕАТРАЛЬНО-ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ У МІГРАЦІЇ

Актуальність дослідження зумовлена труднощами адаптації та порушенням відчуття безпеки українських дітей і підлітків унаслідок повномасштабної війни та вимушеної міграції. У цих умовах особливого значення набуває вивчення уявлень про майбутнє як психологічного ресурсу регуляції поведінки та формування суб'єктності.

Метою дослідження був якісний аналіз колективно створених театральних сценаріїв українських підлітків, які перебувають у вимушеній міграції, з метою виявлення особливостей їхнього образу майбутнього і суб'єктної позиції щодо нього.

Методологічною основою дослідження став якісний підхід з використанням тематичного контент-аналізу творчих продуктів. Емпіричну базу становили сценарії п'яти мінігруп (47 учасників віком 8–16 років), створені в межах театраль-но-творчого проєкту “Образ майбутнього” в м. Вупперталь, Німеччина. Аналіз здійснювався за індуктивно-дедуктивною категоріальною схемою, що охоплювала типи уявлень про майбутнє, роль технологій, структуру соціального світу і типи суб'єктності.

У статті представлено **результати** якісного аналізу уявлень про майбутнє і типів суб'єктності українських підлітків у контексті вимушеної міграції. Емпіричним матеріалом слугували колективно створені театральні сценарії як форма творчого моделювання соціальної реальності. З'ясовано, що образ майбутнього має переважно амбівалентний характер і поєднує елементи невизначеності, загрози та потенціалу дії. Виявлено п'ять типів уявлень про майбутнє: амбівалентно-утопічний, амбівалентно-контрольований, рефлексивно-конструкторський, структуровано-конфліктний, лінійно-цільовий. Визначено відповідні типи суб'єктності: від реактивно-адаптивної до творчо-конструкторської. У більшості сценаріїв технології є не лише інструментом, а й автономним чинником, що впливає на структуру світу.

Висновки. Театраль-но-творчі практики є ефективним середовищем для виявлення і формування суб'єктності підлітків, а також для символічного опрацювання досвіду війни та міграції. Практичне значення результатів полягає в можливості використання творчих проєктів для психосоціальної підтримки дітей-біженців та в освітніх практиках. Соціальні наслідки пов'язані з підсиленням інтеграційних процесів і формуванням активної життєвої позиції молоді. Оригінальність дослідження полягає в аналізі сценаріїв як джерела уявлень про майбутнє, що дає змогу розглядати творчі продукти як форму психологічного конструювання реальності. **Перспективи** подальших досліджень пов'язані з розширенням вибірки та поєднанням якісних і кількісних методів аналізу.

Ключові слова: образ майбутнього; суб'єктність; підлітки; вимушена міграція; театраль-но-творчі практики; контент-аналіз; адаптація.

Ronzhes Olena

PhD in Psychology, MSc in Economics,
founder and CEO of Kreativ Studio Köln,
Cologne, Germany

<https://orcid.org/0000-0003-3260-8996>

olena.ronzhes@gmail.com

STORIES FROM THE FUTURE AS SCRIPTS: THE EXPERIENCE
OF A THEATRICAL-CREATIVE PROJECT
OF UKRAINIAN ADOLESCENTS IN MIGRATION

The article **presents** the results of a qualitative analysis of future representations and types of subjectivity among Ukrainian adolescents in the context of forced migration. The empirical material consists of collectively created theatrical scripts as a form of creative modeling of social reality.

The relevance of the study is обусловлена the difficulties of adaptation and the disruption of the sense of safety among Ukrainian children and adolescents as a result of the full-scale war and forced migration. In these conditions, the study of future representations becomes especially important as a psychological resource for behavior regulation and the development of subjectivity.

The aim of the study is to conduct a qualitative analysis of collectively created theatrical scripts by Ukrainian adolescents in forced migration in order to identify the features of their image of the future and the nature of their subjective position towards it.

The methodological framework is based on a qualitative approach using thematic content analysis of creative products. The empirical basis includes scripts created by five mini-groups (47 participants aged 8–16) within the theatrical-creative project “Image of the Future” in Wuppertal, Germany. The analysis was carried out using an inductive-deductive categorical scheme covering types of future representations, the role of technology, the structure of the social world, and types of subjectivity.

The results show that the image of the future is predominantly ambivalent and combines elements of uncertainty, threat, and action potential. Five types of future representations were identified: ambivalent-utopian, ambivalent-controlled, reflexive-constructive, structurally conflictual, and linear-goal-oriented. Corresponding types of subjectivity were also identified, ranging from reactive-adaptive to creative-constructive. In most scripts, technology appears not only as a tool but also as an autonomous factor influencing the structure of the world.

The conclusions indicate that theatrical-creative practices provide an effective environment for revealing and developing adolescents’ subjectivity, as well as for the symbolic processing of war and migration experiences. The practical significance of the results lies in the possibility of using creative projects in psychosocial support for refugee children and in educational practices. The social implications are related to strengthening integration processes and fostering an active life position among youth. The originality of the study lies in the analysis of scripts as a source of future representations, allowing creative products to be considered as a form of psychological construction of reality. Prospects for further research include expanding the sample and combining qualitative and quantitative methods of analysis.

Keywords: image of the future; subjectivity; adolescents; forced migration; theatrical-creative practices; content analysis; adaptation

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабна війна в Україні та пов’язана з нею масова вимушена міграція істотно трансформували умови соціалізації дітей і підлітків. Значна частина української молоді опинилася в іншомовному та іншокультурному освітньому середовищі, що зумовлює труднощі адаптації, комунікації та формування відчуття належності. Навіть за умов формального включення в шкільне життя значна частина підлітків переживає відчуження, самотність та зниження психологічного комфорту.

З огляду на це особливої актуальності набуває проблема формування у молоді образу майбутнього, який є важливим регулятором поведінки, мотивації та життєвих стратегій особистості. Водночас не менш значущим є питання суб’єктності як здатності підлітка усвідомлювати себе активним творцем власного майбутнього, а не лише об’єктом зовнішніх обставин.

У цьому контексті перспективним є звернення до театральних-творчих практик як середовища, в якому уявлення про майбутнє проявляються у вигляді колективно створених сюжетів, персонажів та сценаріїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення нерозв’язаних частин загальної проблеми. Дослідження українського суспільства в умовах війни засвідчують масштабність соціально-психологічних змін, спричинених воєнною травматизацією, вимушеною міграцією, розривом сталих соціальних зв’язків і трансформацією життєвих перспектив. Водночас дослідники зауважують високий рівень стійкості

українців (Гладких, 2023; Ivashchenko-Stadnik et al., 2026). Коли йдеться про молодіжне середовище, увага акцентується на зростанні дистресу у молоді (Злобіна, 2024), проблемах ідентичності, соціальної адаптації та пошуку майбутніх життєвих стратегій. Зазначається, що в умовах війни негативні очікування від майбутнього створюють додаткове психічне навантаження на молодь (Злобіна & Дембіцький, 2024). Фіксуються, зокрема, емоційна нестабільність, тривожність, порушення відчуття безпеки, труднощі навчання та соціальної адаптації, що є наслідками соціальної травми (Klymenko et al., 2024). Дані дослідження «Індекс майбутнього» (Шиманський та ін., 2026) засвідчують, що участь у позашкільних активностях суттєво впливає на формування професійної визначеності та психологічного добробуту. Ефективними стратегіями подолання соціальних травм підлітків дослідники вважають психосоціальну підтримку, відновлення безпечного середовища, нарративну практику, а також підсилення суб'єктності (Лобанова та ін., 2025).

У психотерапевтичній практиці воєнного часу значну увагу приділяють творчим методам підтримки та арттерапії, які розглядають як засіб подолання психічної травми, роботи з досвідом втрати, горювання, переселення та порушення біографічної цілісності (ВГО «Арттерапевтична асоціація», 2026; Швед, 2025). Дедалі частіше артметоди застосовують як спосіб почути досвід мігрантської молоді, а театральні форми стають середовищем для осмислення соціального досвіду й формування позиції учасників. Образ майбутнього стає видимим через сюжет, роль, конфлікт і спільне авторство (Anderson et al., 2015). Є також низка ініціатив, де для роботи з переміщеними підлітками використовують драматургію, сторітелінг, перформанс і міжкультурний обмін (Аматеа, 2023; Головатюк, 2025; Goethe-Institut в Україні, 2026; Terre des hommes, 2025), що підтверджує актуальність саме творчо-проектної роботи з такою групою. Водночас творчі практики не обмежуються терапевтичним виміром. Вони можуть виконувати функцію смислотворення та відновлення суб'єктної позиції через символічні, творчі та колективно сконструйовані форми висловлювання (Alcazar et al., 2026; Pop & Bărbuță, 2024). Проте наявні дослідження рідко аналізують зміст створених сценаріїв як джерело уявлень підлітків про майбутнє.

Метою статті є здійснення якісного аналізу колективно створених театральних сценаріїв українських дітей і підлітків, які брали участь у театральній-творчому проєкті «Образ майбутнього», з метою виявлення особливостей їхніх уявлень про майбутнє і визначення суб'єктної позиції щодо нього.

Виклад основного матеріалу з його теоретичними засадами, описом методів і методик та повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження здійснено в межах якісного підходу з використанням методу контент-аналізу колективних творчих продуктів. Такий підхід дає змогу аналізувати символічні, метафоричні і частково неусвідомлювані смисли, що проявляються в спільно створених сюжетах, образах і персонажах, а не лише декларовані уявлення.

Вибірка і контекст дослідження. Емпіричну базу становлять матеріали тижневого театральній-творчого проєкту за темою «Образ майбутнього», проведеного в жовтні 2026 року в м. Вупперталь (Німеччина). Учасниками проєкту були українські діти й підлітки: 47 учасників, серед яких хлопці – 25 осіб (~53%), дівчата – 22 особи (~47%) віком від 8 до 16 років, із концентрацією в діапазоні 9-12 років, що відповідає середньому і ранньому підлітковому віку.

Учасники перебувають у Німеччині у вимушеній міграції з 2022–2023 років і навчаються в німецьких школах, відвідування яких є обов'язковим для кожного неповнолітнього в Німеччині. Більш ніж третина учасників (37%) інтегровані в загальноосвітні класи разом з місцевими учнями, а інша, більша, частина (63%) навчається в інтеграційних класах із посиленням вивчення німецької мови. Більшість

учасників (79%) зазначили, що стикаються з труднощами адаптації до середовища (а саме місцевих шкіл), що пов'язали з мовними і культурними бар'єрами: 15% з них регулярно пропускають школу і страждають через її відвідування; 46% відвідують регулярно, але почуваються там чужими й самотніми, інші – беруть участь у житті класу, мають контакти, але не почуваються комфортно. Значно менше підлітків (21%) добре ставляться до місцевої школи, знайшли знайомих, приятелів, контакти, мають мотивацію власних досягнень або перспектив на найближче майбутнє. Лише 7 учасників поєднують навчання в німецькій школі з дистанційним навчанням в українських освітніх закладах.

Слід зазначити, що соціальна інтеграція дітей і підлітків, які чотири роки перебувають в евакуації в іншомовному середовищі й змушені адаптуватися до іноземного мирного соціуму, додатково ускладнюється наслідками локдаунів 2020–2021 року через поширення вірусу COVID-19: дистанційна онлайн-освіта, соціальна депривація тощо значною мірою вплинули на розвиток навичок соціалізації та комунікації в реальному просторі.

Уся вибірка брала участь у проєкті такого формату не вперше. Тижневий театральний-творчий проєкт реалізується громадською організацією NRWelt Kunst & Kultur e. V. тричі на рік у канікулярний період (участь безкоштовна), що забезпечує сталість середовища і повторюваність досвіду для учасників. Основною своєю мотивацією підлітки визнали взаємодію з ровесниками зі схожим досвідом і долучення до спільної творчої діяльності.

Організація творчого процесу. Метою проєкту є підтримка психологічного благополуччя, соціальної інтеграції та розвитку творчого потенціалу дітей і підлітків у Німеччині через театральну діяльність. Учасники згідно з власними ідеями самостійно визначають у мінігрупах свої ролі відповідно до теми проєкту, складають сценарії, створюють костюми, реквізит, пропонують варіанти оформлення сцени, музикальні й хореографічні номери, доречні щодо сюжету, і ставлять підготовлені вистави під час фінального заходу. У реалізації їм допомагають педагоги-фахівці і тьютори. Отже, кожна мінігрупа самостійно визначає і створює повний цикл утілення театральнотворчого результату, розвиває власну суб'єктність, креативні навички й командну роботу.

Учасники проєкту «Образ майбутнього» розподілилися на п'ять груп (відповідно до їхнього вибору тьютора) і працювали під супроводом обраного тьютора (асистента театального педагога). Упродовж проєкту кожна група щоденно проходила послідовну роботу з п'ятьма фахівцями (театральний педагог, музичний керівник, сценограф, костюмер, хореограф), що забезпечувало багатомірність творчого процесу. Паралельно відбувався соціально-педагогічний супровід, забезпечуваний психологом. Результатом роботи кожної групи став самостійно створений сценарій, який ліг в основу театральної постановки для родин і друзів учасників.

Утворені в результаті розподілу групи мали такі демографічні характеристики:

- група 1: 10 осіб віком від 8 до 12 років (4 хлопці, 6 дівчат);
- група 2: 10 осіб віком від 8 до 13 років (6 хлопців, 4 дівчини);
- група 3: 11 осіб віком від 8 до 13 років (7 хлопців, 4 дівчини);
- група 4: 8 осіб віком від 11 до 16 років (найстарша група) (6 хлопців, 2 дівчини);
- група 5: 8 осіб віком від 8 до 12 років (6 хлопців, 2 дівчини).

Матеріалом аналізу стали сценарні напрацювання кожної з п'яти груп; опис персонажів та їхніх функцій у сюжеті; структурні особливості сюжетів (конфлікти, розв'язки, типи подій); тематичні та образні елементи, пов'язані з уявленням про майбутнє. За одиницю аналізу було взято сценарії як групові творчі продукти, що дало змогу виявити узагальнені смислові тенденції в межах малої соціальної групи.

Процедура аналізу проходила за принципами якісного тематичного контент-аналізу з виділенням смислових категорій, релевантних досліджуваній проблематиці. Категоріальна схема формувалася індуктивно-дедуктивним шляхом і містила такі основні блоки:

- 1) типи уявлень про майбутнє (утопічні, катастрофічні, амбівалентні);
- 2) роль технологій (нейтральна, допоміжна, панівна, загрозлива);
- 3) характер суб'єктності персонажів (пасивна, реактивна, активна, творча);
- 4) позиція щодо контролю над подіями (зовнішній контроль, частковий контроль, автономія);
- 5) типи персонажів (жертва, герой, творець, антагоніст, спостерігач);
- 6) структура соціального світу (хаотична, ієрархічна, керована, трансформована).

Інтерпретація результатів здійснювалася з урахуванням соціокультурного контексту учасників, їхнього досвіду вимушеної міграції та умов реалізації проєкту.

Результати дослідження. Наведені синопсиси, що відображають узагальнені сюжетні лінії, стали аналітичною основою для подальшого аналізу; візуальні характеристики сцен (просторове розташування, тілесні пози, світлові рішення) слугували додатковим матеріалом. Усі візуальні матеріали використовувалися з дотриманням етичних вимог.

Аналіз сценарію групи 1. Група 1 об'єднувала 10 учасників віком 8-12 років з переважанням дівчат. Створений ними сценарій належить до фантастично-пригодницького типу з вираженими елементами вигаданих світів, трансформацій і взаємодії різних типів істот (людей; фантастичних персонажів; можливо, істот іншого походження).

Сюжет розгортається у фантастичному нестабільному світі, де персонажі потрапляють у змінний простір, який постійно трансформується, а герої проходять через серію випробувань, зустрічей і трансформацій. Серед героїв – умовні «мандрівники», казкові істоти і персонажі з різних світів (рис. 1). Сюжет будується як послідовність сцен-взаємодій, у яких змінюються ролі, з'являються нові персонажі, а сам світ залишається відкритим і нестабільним. В окремих епізодах виникають мікроконфлікти, але вони не стають центральними. Кульмінація не має гострого конфліктного піку, не простежується чітко визначена мета, а дія радше «розчиняється» у відкритому фіналі, де персонажі залишаються в процесі взаємодії. Важливою характеристикою є наявність елементів гри з реальністю: персонажі можуть змінюватися, з'являтися або зникати, а сам світ не має жорстко заданих правил.

У сценарії простежуються такі смислові елементи: фантастичні або казкові персонажі як основні носії дії; змінність і нестабільність світу; немає чіткої ієрархії влади або панівного контролю; взаємодія і переживання подій як основний механізм розвитку подій (а не жорсткий конфлікт).

Інтерпретація образу майбутнього. Майбутнє постає не як чітко визначена система, а як відкритий простір можливостей, у якому події розгортаються за принципом імпровізації та взаємодії. Уявлення про майбутнє можна охарактеризувати як амбівалентно-утопічне: з одного боку, не простежуються виражені катастрофічні або тривожні мотиви, з іншого – майбутнє не має стабільної структури й передбачуваності. Світ майбутнього виглядає як простір, де можлива зміна ролей, ідентичностей і взаємодій, що може відображати досвід учасників у ситуації міграції, коли звичні соціальні структури порушені, а нові ще не стали стабільними. Загальний образ світу – рухлива казкова реальність без стабільних правил.

Інтерпретація суб'єктності. Суб'єктність у цьому сценарії має переважно м'який, ситуативний характер: персонажі не виступають у ролі сильних агентів, що цілеспрямовано змінюють світ, але і не є повністю пасивними. Їхня активність

проявляється через участь у подіях, взаємодію з іншими та адаптацію до змін. Домінує реактивно-адаптивний тип суб'єктності, де поведінка визначається ситуацією, а не довгостроковими цілями (суб'єктність у стилі «я в потоці, але не керую ним»).

Рис. 1. Фрагмент постановки групи 1. Колективна сценічна композиція з рівномірним розташуванням персонажів без вираженого центру збігається з амбівалентним сприйняттям майбутнього в сценарії як відкритого, але структурно невизначеного простору взаємодії.

Аналіз сценарію групи 2. Група 2 об'єднувала 10 учасників віком від 8 до 13 років з помірним переважанням хлопців. На відміну від групи 1, тут простежується більша визначеність світу: події відбуваються в умовно впорядкованому середовищі, де є правила, ролі та причинно-наслідкові зв'язки (рис. 2). Сюжет будується навколо проблемної ситуації або загрози, що потребує реагування з боку персонажів. У центрі сюжету – загроза (появи персонажа небезпечної сили), на яку мають реагувати персонажі. Герої стикаються з проблемною ситуацією, усвідомлюють проблему і починають діяти: вони розподіляють ролі (ті, хто протистоїть загрози, і ті, хто їй допомагає); з'являються ролі героя, антагоніста, помічників; відбувається серія дій, спрямованих на подолання труднощів і загрози. Фінал дає вирішення конфлікту (перемогу, нейтралізацію загрози та стабілізацію ситуації). У сценарії можна виділити такі домінантні елементи: наявність конфлікту як рушія розвитку сюжету; поділ на «своїх» і «чужих»; використання елементів боротьби, подолання або протистояння. Також простежуються елементи технологічного майбутнього, які виконують функцію фону або інструменту, а не центральної теми.

Інтерпретація образу майбутнього. Цей образ майбутнього можна означити як амбівалентно-контрольований. Майбутнє – це «світ як місце виклику, де потрібно діяти і перемагати». На відміну від більш «плинного» світу групи 1, тут майбутнє виглядає як простір, у якому є проблеми, але вони мають розв'язок. Це може свідчити про поступове формування уявлення про причинно-наслідкові зв'язки і можливість впливати на події.

Інтерпретація суб'єктності. Персонажі постають як активні учасники подій, здатні ухвалювати рішення, вступати у взаємодію і впливати на перебіг сюжету. Домінує реактивно-активний тип суб'єктності, коли ініціатива виникає у відповідь на виклик або загрозу («я реагую і можу впливати»). Водночас суб'єктність залишається контекстуально обмеженою: вона реалізується в межах уже заданих умов, а не через створення нових правил або трансформацію самого світу.

Рис. 2. Фрагмент постановки групи 2. Контраст між статичною центральною фігурою (кіборг) і динамічним рухом героя відображає напруження між контролем і дією

Аналіз сценарію групи 3. Сценарій групи 3 (11 учасників віком 8-13 років, з переважанням хлопців) відрізняється більш складною, багаторівневою структурою та наявністю рефлексивного виміру. Центральною ідеєю є створення світу або персонажів усередині самого сюжету, що формує ефект «сценарію в сценарії» (рис. 3).

Сценарій побудований навколо персонажа-творця (дівчина-«Дизайнер»), тобто деміурга, який створює інших героїв і сам світ. Сюжет має вигляд серії «спроб створення ідеального світу»: Дизайнер створює персонажів (людей, кіборга, вампірів, танцівника, інопланетянина з «ключем»). Їй не подобається – і вона «перемотує» створене, намагається віднайти новий варіант, знову визнає свою невдачу – і знову експериментує з конфліктами, рухом, емоціями. Переломний момент настає тоді, коли створені персонажі починають діяти самостійно і ставлять запитання «Хто ми?», «Чи ми реальні?», набувають автономії, починають діяти незалежно, прагнучи вийти за межі заданого сценарію. Виникає конфлікт між контролем творця і самостійністю створених ним персонажів, що формує рефлексивний вимір сюжету. Дизайнер втрачає повний контроль і змушена шукати рішення. Фінал пов'язаний з пошуком «ключа» до реальності і спробою наділити персонажів автономністю. У сценарії чітко простежуються такі смислові лінії: творення світу і персонажів як центральний сюжетний механізм; втрата контролю над створеним; прагнення персонажів до реальності та автономії; поєднання різних типів істот; експериментування з реальністю (перемотування, зміна сценарію, «стоп-кадри»). Особливо значущим є момент, коли персонажі усвідомлюють себе як створені і висловлюють бажання стати «реальними», що свідчить про наявність метарефлексії в структурі сюжету і метапозиції. Образ світу у цієї групи постає як створений, але неконтрольований конструкт.

Інтерпретація образу майбутнього. Образ майбутнього тут можна визначити як рефлексивно-конструкторський: воно постає не просто як середовище подій, а як сконструйована реальність, що може змінюватися, переписуватися і навіть виходити з-під контролю свого творця. Такий тип уявлення свідчить про більш високий рівень усвідомлення складності світу, у якому межа між «створеним» і «реальним» є рухомою. Водночас це може відображати досвід життя в умовах нестабільності, де звичні рамки реальності змінюються, а відчуття контролю є обмеженим.

Інтерпретація суб'єктності. Суб'єктність у цьому сценарії є багаторівневою: з одного боку, присутня фігура творця, яка уособлює максимальний рівень суб'єктності як здатність створювати світ і задавати його правила. З іншого боку, цей контроль виявляється нестійким. У сценарії поєднуються творча (конструкторська) суб'єктність і здатність створювати; автономна суб'єктність персонажів як прагнення до

самостійності й обмежена суб'єктність творця внаслідок втрати ним повного контролю. Це визначає суб'єктність як рефлексивно-динамічну, де суб'єкт не лише діє, а й усвідомлює межі власного впливу, тобто «я можу творити, але не все контролюю».

Рис. 3. Фрагмент постановки групи 3. Симетрична композиція і синхронізовані пози персонажів формують образ колективної дії, де проявляється узгоджена взаємодія, а не індивідуальне домінування.

Аналіз сценарію групи 4. Група 4 (8 учасників віком 11-16 років), найстарша, створила сценарій з більш складною, послідовною і драматургічно оформленою структурою: чіткіше вибудовані причинно-наслідкові зв'язки, з'являється інша логіка (ієрархія, влада, контроль часу і простору), а також виражений центральний конфлікт (рис. 4). Сюжет починається з появи героя (людини), який, випадково знайшовши хронометр, потрапляє в майбутнє – у світ із вираженими структурами влади (імператори, керівні фігури) і різними силами (кіборги, інопланетяни, антагоністичні групи), де людина постає як об'єкт їхньої боротьби. Значну роль відіграє мотив часу, зокрема через образ часу і хронометра, який задає часові рамки для розвитку подій. Події розгортаються як серія конфліктів: героя захоплюють різні сили; персонажі борються за контроль; демонструються сцени викрадення, переговорів, протистояння. Кульмінацією стає зіткнення «добрих» і «злих», після чого відбувається часткове «виправлення» ситуації, але залишається натяк на повторюваність конфлікту. У сценарії домінують такі теми: ієрархічні структури влади; технологічні і постлюдські образи (кіборги, трансформовані істоти); боротьба за контроль над ресурсом або об'єктом (людиною або артефактом); конфлікт між «добрими» і «злими» силами з їхньою подальшою трансформацією або примиренням. Важливим є мотив циклічності або повторюваності подій, що підсилює відчуття системності світу.

Інтерпретація образу майбутнього. Образ майбутнього можна означити як структуровано-конфліктний: світ постає як складна ієрархічна система боротьби за контроль. На відміну від більш відкритих або «ігрових» моделей попередніх груп, у цьому сценарії майбутнє має вигляд простору, у якому треба орієнтуватися щодо систем влади, вступати в конфлікти й ухвалювати рішення в умовах обмежених ресурсів. Водночас фінал, пов'язаний із частковим примиренням або трансформацією «злих» персонажів, засвідчує наявність уявлення про можливість змін і перегляду ролей.

Інтерпретація суб'єктності. Суб'єктність у цьому сценарії є більш вираженою, але водночас включеною в систему обмежень: персонажі здатні впливати на перебіг подій, однак їхня активність відбувається в межах уже заданих структур влади і конфлікту. Домінує активно-боротьбовий тип суб'єктності, у якому суб'єкт реагує на загрозу, заходить у протистояння, здатен змінювати локальні результати, але не завжди

може змінити саму систему. Водночас поява мотивів трансформації і примирення свідчить про потенціал переходу від боротьби до більш складних форм взаємодії. Тобто агентність цієї групи можна визначити як «я борюся і впливаю, але в межах системи».

Рис. 4. Фрагмент постановки групи 4. Фронтальна композиція з чітко окресленими ролями і символічними атрибутами відображає структуроване бачення майбутнього як простору соціальних позицій, ідентичностей і владних взаємодій.

Аналіз сценарію групи 5. Сценарій групи 5 (8 учасників віком 8-12 років, з переважанням хлопців) поєднує елементи фантастики, пригодницького сюжету й чітко окресленого конфлікту, структура світу є більш однозначною і зрозумілою (рис. 5).

Сюжет, що має вигляд класичної пригодницької історії, будується навколо взаємодії персонажів у світі, де присутні різні сили або істоти, які вступають у конфлікт. Серед персонажів – людина (центральної герой), кіборг/робот, вампіри і темні істоти, танцівник майбутнього та інопланетянин із «чарівним каменем». У сюжеті чітко простежується протиставлення сил, а також рух до завершення історії, що надає їй цілісності й передбачуваності. Сценарій має лінійну структуру: герої опиняються в проблемній ситуації, взаємодіють з різними силами, завдяки чому отримують ресурс («чарівний камінь»), проходять випробування і знаходять спосіб розв'язання проблеми, об'єднання всіх персонажів та повернення у фіналі. Ключовими елементами є фантастичні і гібридні персонажі, чітке протиставлення сил (добро/зло), послідовне проходження випробувань, досягнення фінального конструктивного результату.

Інтерпретація образу майбутнього. Образ майбутнього можна визначити як лінійно-цільовий шлях із випробуваннями і досяжним фіналом: світ постає як простір, де є проблема, подолання і досяжний результат. Майбутнє тут організоване за принципом «шляху»: є старт, випробування і фінал. Така модель створює відчуття передбачуваності й можливості досягнення результату.

Інтерпретація суб'єктності. Суб'єктність у сценарії цієї групи є дієво-цільовою: рух до мети з подоланням перешкод. На відміну від групи 4, де суб'єкт діє в межах складної системи, тут діяльність є більш прямолінійною і менш обмеженою зовнішніми структурами. Домінує активно-інструментальний тип суб'єктності: дія спрямована на досягнення конкретного результату, а світ сприймається як такий, що піддається впливу через послідовні кроки.

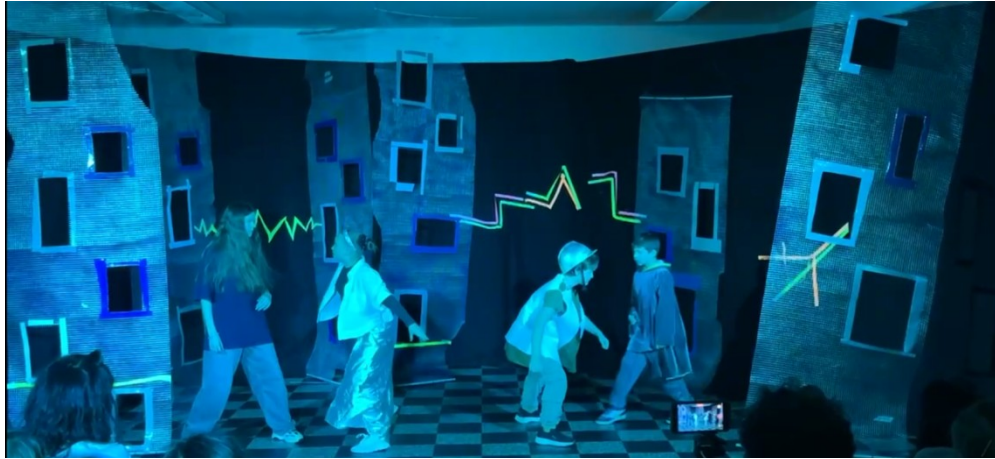

Рис. 5. Фрагмент постановки групи 5. Рух персонажів формує образ переходу і пошуку. Соціальна взаємодія постає не тільки як конфлікт, а і як комунікація.

Узагальнення результатів аналізу групових сценаріїв. Порівняльний аналіз п'яти групових сценаріїв показав, що образ майбутнього в проаналізованих творчих продуктах має переважно амбівалентний характер. Майбутнє не постає як однозначно позитивний або безпечний простір; воно містить загрози, конфлікти, технологічні ризики, втрату контролю, появу «чужих» сил, але водночас передбачає можливість дії, подолання, творчого втручання і трансформації.

Узагальнення результатів дало змогу виокремити типологію уявлень про майбутнє і відповідні типи суб'єктності (табл.). Виявлені типи відрізняються за рівнем структурованості світу, роллю технологій і характером участі суб'єкта в подіях. Такий підхід дає змогу розглядати їх як різні моделі психологічного конструювання майбутнього.

Таблиця

Порівняльна характеристика типів образу майбутнього і суб'єктності в групових сценаріях

Група	Тип майбутнього	Характер світу	Роль технологій	Тип суб'єктності	Ключова метафора
1	Амбівалентно-утопічне	Змінний, без чітких правил, нестабільний	Мінімальна/фонова	Реактивно-адаптивна	Світ як потік
2	Амбівалентно-контрольоване	Структурований із загрозою	Інструментальна	Реактивно-активна	Світ як виклик
3	Конструкторське (рефлексивне)	Створюваний, нестабільний	Вбудована в структуру	Творчо-рефлексивна	Світ як конструктор
4	Структуровано-конфліктне	Ієрархічний, системний	Домінантна/загрозлива	Активно-боротьбова	Світ як система влади
5	Лінійно-цільове	Послідовний, передбачуваний	Допоміжна	Активно-інструментальна	Світ як шлях

У більшості сценаріїв майбутнє постає як *технологічно насичений* простір: у сюжетах фігурують роботи, кіборги, штучний інтелект, чипи, віртуальна реальність, подорожі в часі, інопланетні істоти й нові форми взаємодії між людиною і технологіями. Водночас технології рідко виконують лише допоміжну функцію, а

частіше уявляються як сила, котра може вийти з-під контролю, підпорядкувати людину або змінити її статус у світі.

Помітною є також повторюваність мотиву *загрози і її подолання*. У сценаріях можна побачити повстання роботів, зараження, зомбування, боротьбу з демонами, контроль над людьми, викрадення, вторгнення або системну небезпеку. Проте ці загрози не залишаються фінальним станом світу: персонажі шукають рішення, вступають у протистояння, домовляються, знаходять артефакти, використовують знання, творчість, танець або спів як способи подолання кризи.

З погляду суб'єктності сценарії демонструють різні її типи (рис. 6): від реактивно-адаптивної до творчо-конструкторської. У молодших групах частіше простежується суб'єктність як участь у подіях і реагування на обставини, тоді як у старшій або змішаних групах з'являються складніші моделі: боротьба із системою, створення нової реальності, усвідомлення меж контролю, вихід персонажів за межі заданого сценарію.

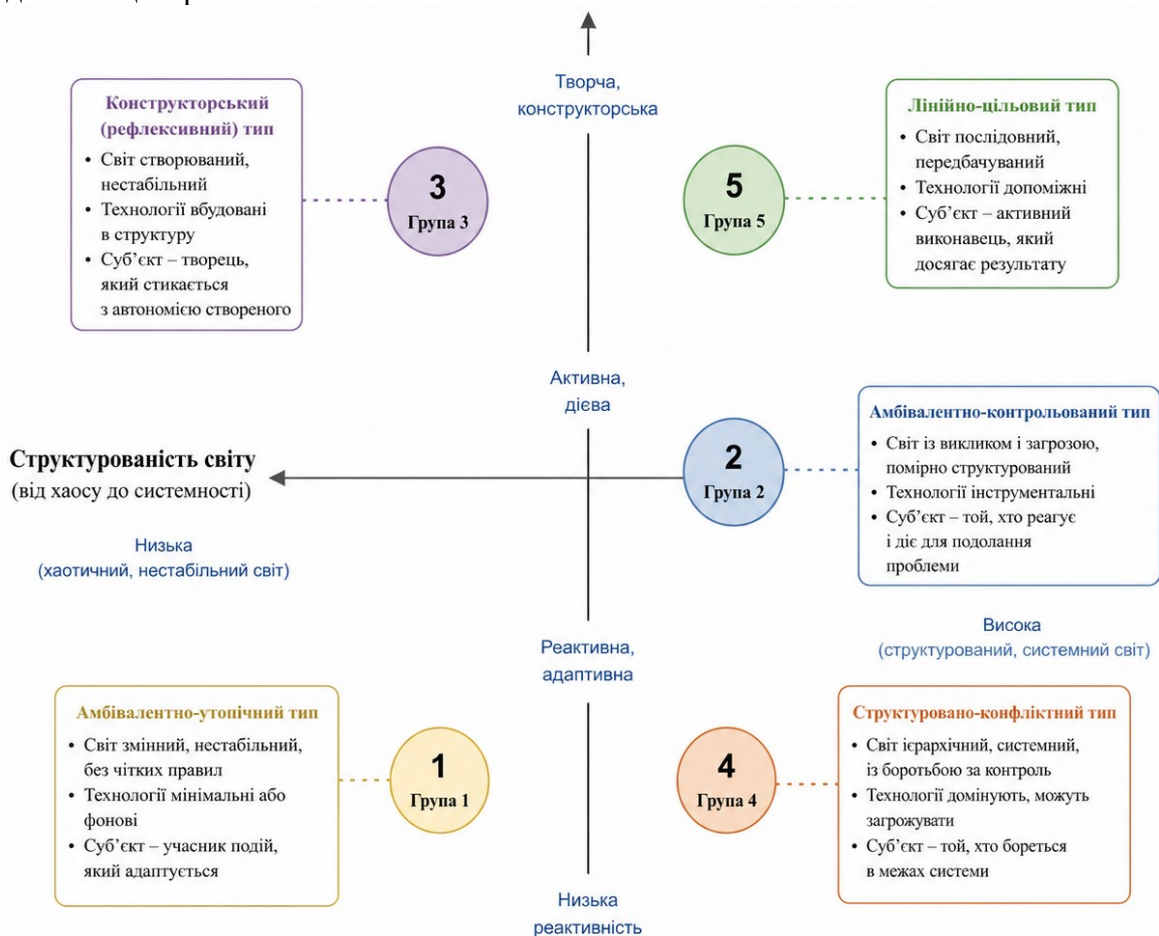

Рис. 6. Типологія уявлень про майбутнє і суб'єктності в групових сценаріях театрального проєкту

Примітка. Розташування груп на графіку відображає відносні тенденції, а не кількісну міру за кожною віссю.

Отже, групові творчі продукти відображають не стільки готову картину бажаного майбутнього, скільки процес його психологічного конструювання. Майбутнє для учасників постає як простір невизначеності, у якому потрібно діяти, домовлятися, творити, долати небезпеки й шукати власне місце. Саме ця динаміка є ключовою для розуміння суб'єктності підлітків у ситуації війни, міграції та культурної адаптації.

За результатами проведеного якісного аналізу можна зробити такі **висновки**.

1. Образ майбутнього учасників театрального-творчого проекту формується на перетині травматичного досвіду війни та адаптації до нового соціокультурного середовища. Нестабільність, зміна правил і необхідність взаємодії з «іншим» світом знаходять своє відображення в сюжетах: змінність і нестабільність світів (група 1); наявність загроз і необхідність реагування на них (група 2); втрата контролю над створеним (група 3); жорсткі ієрархії і боротьба за владу (група 4); потреба в досягненні чіткої розв'язки (група 5). Майбутнє постає не як гарантовано стабільний, безпечний простір, а як поле невизначеності, у якому потрібно діяти.

2. Суб'єктність підлітків формується в умовах обмеженої керованості реальністю. Персонажі не є повністю автономними творцями світу, а діють у вже заданих або частково неконтрольованих системах. Водночас суб'єктність не зникає: у всіх сценаріях зберігається можливість дії, вибору, взаємодії та впливу на події. Це дає підстави трактувати творчі продукти як простір формування і «тренування» суб'єктної позиції. Аналіз сценаріїв виявив різні типи суб'єктності – від реактивно-адаптивної до активно-дієвої і творчо-конструкторської.

3. У більшості сценаріїв простежується значуща роль технологій, які є важливим компонентом образу майбутнього. Технології сприймаються амбівалентно – не лише як інструмент, а як самостійний фактор, що може змінювати структуру світу і статус людини в ньому.

5. Театральні-творчі практики є ефективним середовищем для виявлення та формування уявлень про майбутнє і суб'єктності підлітків, а також середовищем смислотворення. Колективне створення сценаріїв дає змогу емоційно відобразити актуальні переживання і досвід учасників, розвиває рефлексію, взаємодію та відчуття власної активної ролі у світі.

6. Важливою особливістю проекту є його роль як простору соціальної підтримки та культурної належності. Для підлітків, які перебувають у середовищі з обмеженими можливостями повноцінної інтеграції (зокрема через мовні бар'єри), участь у спільній творчій діяльності з однолітками зі схожим досвідом створює відчуття безпеки і «свого» середовища. Це може пояснювати наявність у сценаріях мотивів співпраці, об'єднання та спільного подолання труднощів, навіть за умови конфліктних сюжетів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання театральних-творчих форматів та інших соціально-креативних практик у роботі з дітьми та підлітками в умовах вимушеної міграції для підтримання психологічного благополуччя, формування суб'єктності та розвитку конструктивних уявлень про майбутнє.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням вибірки, порівнянням результатів у різних країнах і культурних контекстах, а також із поєднанням кількісних і якісних методів (включно з візуальним аналізом сценічних композицій) для більш глибокого вивчення взаємозв'язку між уявленнями про майбутнє, суб'єктністю і психоемоційним станом підлітків.

Декларація про використання ШІ. У процесі підготовки статті використовувалися інструменти штучного інтелекту для допоміжних завдань (структурування тексту, мовне редагування, виправлення стилістичних помилок), після чого авторкою було самостійно виконано остаточне редагування тексту. Усі ідеї, інтерпретації та висновки належать авторці, яка несе повну відповідальність за зміст поданої роботи.

Список використаних джерел

Аматеа. (2023). *Проекти – Молодіжний драматичний театр "АмаТеа"*. Молодіжний драматичний театр "АмаТеа". <https://amateateatre.com/projects/>

ВГО «Арттерапевтична асоціація». (2026). *Простір арттерапії: Історії, написані кольором*. Київ: Талком.

https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/zbirnyk_materialy_konferencz_art_2026a.pdf

Гладких, Н. (2023). Як війна змінила українських дітей? *Освіторія Медіа*. <https://osvitoria.media/experience/yak-vijna-zminyala-ukrayinskyh-ditej-razyuchi-insajty-z-doslidzhennya-indeks-majbutnogo/>

Головатюк, В. (2025). Реабілітаційні можливості театральної діяльності в закладі освіти. *Ukrainian Educational Journal*, (1), 149–157. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-149-157>

Злобіна, О. Г. (2024). Стресові стани населення України в контексті війни: Соціально-груповий аналіз. *Вісник національної академії наук України*, (6), 49–56. <https://doi.org/10.15407/vsn2024.06.049>

Злобіна, О., & Дембіцький, С. (2024). The influence of positive and negative expectations on the psychological state of the population: Disposition optimism vs prolonged stress. *Sociological Studios*, (1(24)), 20–30. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2024-01-21-21>

Лобанова, А., Черноус, Л., & Шимко, І. (2025). Соціальні травми дітей та підлітків в умовах війни: Характер, види, наслідки і шляхи їх подолання. *Габітус*, 1(75), 55–61. <https://doi.org/10.32782/hbts.75.1.9>

Швед, М. (2025). Арт-терапія як метод психосоціальної підтримки дітей-біженців з травматичним досвідом. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 36(2), 133–141. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2025.2/20>

Шиманський, В., Бевзюк, Д., Рибак, О., Савісько, М., & Назаренко, Ю. (2026). *Індекс майбутнього: Професійні очікування та розвиток підлітків в Україні*. Фондація Олени Зеленської. <https://zelenskafoundation.org/uk/future-index>

Alcaraz, M., Axhe, E., & Glick, J. E. (2026). Adolescent migration goals: An application of the aspirations-capabilities framework. *Population Research and Policy Review*, 45(2). <https://doi.org/10.1007/s11113-026-09993-3>

Anderson, B., Hughes, V., & Persson, I. (2015). Exploring migration: Research and drama in schools. *Compas*. <https://www.compas.ox.ac.uk/project/exploring-migration-research-and-drama-in-schools>

Goethe-Institut в Україні. (2026). *Resilience fund 2026*. Goethe-Institut: Sprache. Kultur. Deutschland. <https://www.goethe.de/resources/files/pdf358/--.pdf>

Ivashchenko-Stadnik, K., Golovakha, E., & Brik, T. (2026). Conclusion: Towards a resilient future—reflections and recommendations. In *Ukrainian society during wartime* (pp. 291–303). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-97841-8_10

Klymenko, O., Salnikova, S., & Dembitskyi, S. (2024). Social trauma vs adverse childhood experiences of ukrainian children of forced migrants. *Sociological Studios*, 1(24), 60–68. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2024-01-32-32>

Pop, F., & Bărbuță, A. (2024). A photovoice analysis of ukrainian adolescents' coping strategies and future orientation in the context of forced migration. *Romanian Journal of Population Studies*, 18(1), 61–92. <https://doi.org/10.24193/rjps.2024.1.04>

Terre des hommes. (2025). *Проекти для дітей, які постраждали від міграції*. <https://tdh-ukraine.org/ua/proyekty-dlya-ditey-yaki-postrazhdaly-vid-mihratsiyi>

References

Alcaraz, M., Axhe, E., & Glick, J. E. (2026). Adolescent migration goals: An application of the aspirations-capabilities framework. *Population Research and Policy Review*, 45(2). <https://doi.org/10.1007/s11113-026-09993-3> (in English)

Amatea. (2023). *Proiektly – Molodizhnyi dramatychnyi teatr «AmaTea»* [Projects – Youth drama theatre «AmaTea»]. Molodizhnyi dramatychnyi teatr «AmaTea». <https://amateateatre.com/projects/> (in Ukrainian)

Anderson, B., Hughes, V., & Persson, I. (2015). Exploring migration: Research and drama in schools. *Compas*. <https://www.compas.ox.ac.uk/project/exploring-migration-research-and-drama-in-schools> (in English)

Goethe-Institut v Ukraini. (2026). *Resilience fund 2026*. Goethe-Institut. <https://www.goethe.de/resources/files/pdf358/--.pdf> (in English)

Hladkykh, N. (2023). Yak viina zminyly ukrainskykh ditei? Raziuchi insaiyty z doslidzhennia «Indeks maibutnoho» [How has the war changed Ukrainian children? Striking insights from the «Future Index» study]. *Osvitornia Media*. <https://osvitoria.media/experience/yak-vijna-zminyly-ukrayinskykh-ditei-razyuchi-insaiyty-z-doslidzhennya-indeks-majbutnogo/> (in Ukrainian)

Holovatiuk, V. (2025). Reabilitatsiini mozhlyvosti teatralnoi diialnosti v zakladi osvity [Rehabilitation potential of theatrical activity in educational institutions]. *Ukrainian Educational Journal*, (1), 149–157. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-149-157> (in Ukrainian)

Ivashchenko-Stadnik, K., Golovakha, E., & Brik, T. (2026). Conclusion: Towards a resilient future - reflections and recommendations. In *Ukrainian society during wartime* (pp. 291–303). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-97841-8_10 (in English)

Klymenko, O., Salnikova, S., & Dembitskyi, S. (2024). Social trauma vs adverse childhood experiences of Ukrainian children of forced migrants. *Sociological Studios*, 1(24), 60–68. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2024-01-32-32> (in English)

Lobanova, A., Chernous, L., & Shymko, I. (2025). Sotsialni travmy ditei ta pidlitkiv v umovakh viiny: Kharakter, vydy, naslidky i shliakhy yikh podolannia [Social trauma of children and adolescents in wartime: Nature, types, consequences and ways of overcoming]. *Habitus*, 1(75), 55–61. <https://doi.org/10.32782/hbts.75.1.9> (in Ukrainian)

Pop, F., & Bărbuță, A. (2024). A photovoice analysis of Ukrainian adolescents' coping strategies and future orientation in the context of forced migration. *Romanian Journal of Population Studies*, 18(1), 61–92. <https://doi.org/10.24193/rjps.2024.1.04> (in English)

Shved, M. (2025). Art-terapiia yak metod psykhosotsialnoi pidtrymky ditei-bizhentsiv z travmatychnym dosvidom [Art therapy as a method of psychosocial support for refugee children with traumatic experience]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia*, 36(2), 133–141. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2025.2/20> (in Ukrainian)

Shymanskyi, V., Bevziuk, D., Rybak, O., Savisko, M., & Nazarenko, Yu. (2026). *Indeks maibutnoho: Profesiini ochikuvannia ta rozvytok pidlitkiv v Ukraini* [Future Index: Professional expectations and development of adolescents in Ukraine]. Fundatsiia Oleny Zelenskoii. <https://zelenskafoundation.org/uk/future-index> (in Ukrainian)

Terre des hommes. (2025). *Proiektly dlia ditei, yaki postrazhdaly vid mihratsii* [Projects for children affected by migration]. <https://tdh-ukraine.org/ua/proyekty-dlya-ditey-yaki-postrazhdaly-vid-mihratsiyyi> (in Ukrainian)

VHO «Artterapevtychna asotsiatsiia». (2026). *Prostir artterapii: Istorii, napysani kolorom* [Art therapy space: Stories written in color]. Talkom. https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/zbirnyk_materialy_konferencz_art_2026a.pdf (in Ukrainian)

Zlobina, O. H. (2024). Stresovi stany naseleennia Ukrainy v konteksti viiny: Sotsialno-hrupovi analiz [Stress states of the Ukrainian population in the context of war: Socio-group analysis]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, (6), 49–56. <https://doi.org/10.15407/visn2024.06.049> (in Ukrainian)

Zlobina, O., & Dembitskyi, S. (2024). The influence of positive and negative expectations on the psychological state of the population: Disposition optimism vs prolonged stress. *Sociological Studios*, (1(24)), 20–30. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2024-01-21-21> (in English)